

NGA MAHI

A TE

HUI O TE HAHI MAORI

O TE

**TAKIWA O TURANGA,**

I TE PIHOPATANGA O WAIAPU,

**I TU KI TOKOMARU.**

TIHEMA 16, 1895.

---

*Turanga :*  
PRINTED AT THE "HERALD" OFFICE, GLADSTONE ROAD.

1896.

# NGA TANGATA O TENEI HUI.

UPOKO : TE PIHOPA.

## MINITA :

REV. MOHI TUREI	REV. ERUERA KAWHIA*
„ MATIAHA PAHEWA	„ HONE WAITOA
„ EDWARD JENNINGS*	„ RIHARA TE RANGAMARO
„ RUTENE TE AIHU	„ PIRIPI TE AWARAU
„ HERBERT W. WILLIAMS	„ HONE POHUTU*
„ MATENGA WAAKA	„ HAKARAIA PAHEWA

## MANGAI REIMANA.

MEIHA RAPATA WAHAWAHA .. .. .	} Te Kaha
RENATA PAKIPAKI .. .. .	
PITA POKIA .. .. .	Kawakawa
PAORA HAENGA .. .. .	} Rangitukia
KATENE POHOIWI .. .. .	
HONE TE KAURU .. .. .	} Te Horo
WIREMU TAKEKE .. .. .	
WI TAHATA .. .. .	} Tuparoa
TE HEMARA MOANA .. .. .	
RIWAI TAOTU .. .. .	} Whareponga
EPARAIMA URUIKA .. .. .	
HORI TOHUNGIA .. .. .	} Tokomaru
PETA POTINI .. .. .	
RUTENE TE ARAHI .. .. .	} Whangara
EHEKIERA TE MANAWANUI .. .. .	
HEMI PITITI .. .. .	Turanga

\*Kihai enei i tae ki te Hui.

## HE TUHITUHINGA

I NGA MAHI A TE HUI O TE HAHI MAORI O TE TAKIWA O TURANGA,  
I WHAKAMINEA KI TOKOMARU I TE 16 O NGA RA O TIHEMA I TE TAU  
1895.

---

**N**O te 15 o nga ra i mine ai nga tangata o te Hui, me te tangata whenua, ki te karakia i te Whare-karakia o Meri: e 46 i tango i te Hapa o te Ariki; i puta hoki te kohikohi o te Ohaohatanga, £1 8s. 8d., mo te perehitanga i nga Mahi a te Hui.

No te 9.30 o nga haora i te awatea, i te 16 o Tihema ka tae ano ki te Whare-karakia, karangarangatia ana nga ingoa, me te whakao ano enei:—

**MINITA:** Mohi Turei, Matiaha Pahewa, Rutene te Aihu, H. W. Williams, Matenga Waaka, Hone Waitoa, Rihara Rangamaro, Piripi te Awarau, Hakaraia Pahewa.

**MANGAI REIMANA:** Meiha Rapata Wahawaha, Renata Pakipaki, Pita Pokia, Paora Haenga, Katene Pohoiwi, Hone Te Kauru, Wiremu Takeke, Wi Tahata, Te Hemara Moana, Riwai Taotu, Eparaima Uruika, Hori Tohungia, Peta Potini, Rutene Te Arahi, Ehekiera Te Manawanui, Hemi Pititi.

Ka kiia e te Pihopa kua tu te Hui, ka timataia te mahi ki te Inoi. Muri iho ka whaikorero ia ki te Hui.

---

## WHAI-KORERO A TE UPOKO.

E hoa ma, e nga Minita, e nga Mangai o te iwi:—

Taku kupu tuatahi inaianei, he whakawhetai ki te Atua moku ka kite nei i a koutou ki konei i tenei ra; i puritia ra ahau e te aitua i tera tau i kore ai e ahei te haere ki te Hui ki Waipiro. Tenei hoki etahi take e whakawhetai ai tatou katoa ki te Atua. Te tuatahi, ko te kore raruraru hei whakaware i a tatou i runga i te mahi ki te Atua i o tatou nei wahi. Te tuarua, ko te ahua o nga iwi o Aotearoa nei kua kotiti ke ra i runga i te huarahi o te whakapono. Kua nui haere inaianei te ngakau

hoki mai ki tenei huarahi, o nga tangata a te Kingi Maori, a Mahuta, i Waikato : kua maranga nei he whare-karakia ki Te Pourewa, na taua iwi ano i timata te kohikohi i te moni hei hoko i nga rakau mo te whare, he mea kia whai whare ai ratou mo te ratou huihui ki te karakia. He marama ano nga korero mo te Ringatu i etahi wahi, ara i Maketu, i Tauranga ; kua anga mai te taringa ki te whakarongo ki nga korero a nga Minita, e kawe atu nei i te kupu a te Atua ki a ratou. Ko nga tangata hoki o Wairarapa, kua kakama ano ki te whakapono. Heoi ano nga mea e whakakake tonu ana, ko te Ringatu i roto i a tatou nei. Te tuatoru o nga take, ko te ngahau o te mahi kawe i te Rongopai ki nga motu o Melanesia. I tae mai to reira Pihopa ki te Hinota Niu, i tu nei ki Nelson ; i kite hoki etahi o tatou i nga tamariki i eke mai nei hei hoa mona. Ko nga hua enei o te mahi ki era wahi, e mohiotia ai te taunga iho o ta te Atua manaaki ki reira. Te hokinga atu o te Pihopa, tokotoru nga tangata o Niu Tireni nei i haere i a ia hei kai-mahi ki etahi o nga motu. Ko enei mea e tatau nei ahau, ehara i te mea e tu noa ai tatou, e mangere ai ki te mahi ; engari he mea e whakaputa tonu ai tatou i te uaua ki nga wahi katoa o ta te Atua mahi e tata mai ana ki a tatou. Tena ano te taura mo te tuku a te tangata i a ia ki ta te Atua mahi, ko nga mihinare tane, wahine, i patua ki China i a Akuhata ka mahue ake nei. Kia rite tatou ki a ratou te whakapau i te ngakau ki runga ki nga mea kua tukua mai e to tatou Ariki hei mahinga ma tatou.

E kore e tika kia whakapehapeha tetahi ki te iti haere o te haurangi waipiro, i nui rawa nei ki enei wahi i etahi o nga tau kua mahue ake nei ; ki te maha ranei o nga whare-karakia kua maranga ; ki te tokomaha ranei o nga tangata e tango ana i te Hapa a te Ariki. Engari me ata titiro e tatou nga wahi e hapa tonu ana. Kei te mate tonu etahi wahi i te kore whare-karakia ; ko etahi hoki o nga whare-karakia, kei te whare mahue te rite ; kihai i hangaa nga wahi pakaru ; kihai i whakaaroa wawetia he peita mo waho ; e tukua ana kia tomokia a roto e te manu, e poke ai nga wahi katoa o roto, e kino ai i nga otaota e taria ana ki roto hei kohanga, e rite ai ki te whare pikaokao. Tera ano e kiia te ahua he o te whare-karakia he tohu no te he o te whakapono o te iwi nona te whare. Kia ora te whakapono, e kore e whakaparahakotia te whare o te Atua.

Tetahi mea e hapa ana, ko te ata whakaako i nga tamariki ki nga mea hei oranga mo te wairua. E huihuia ana nga tamariki ki te kura o ia kainga, o ia kainga ; e kaha haere ana i reira te whakaako i nga mea o te taha ki te tinana ; ko te taha ia ki te wairua, kahore e maharatia. Me pehea ra e tika ai nga whakaaro ina kaumatua ki te kore e ata whakaakona i te tamarikitanga ki nga taonga kua homai nei e te Atua ki a tatou i roto

i a Te Karaiti. Na konei ano i kore ai he tangata mo te whakau. Kei nga minita ratou ko nga matua o nga tamariki tetahi wahi o tenei mate. Tena te kupu tohutohu o te wa o te iriiringa, "Me arahi tenei tamaiti ki te Pihopa kia whakaukia, ina matau ki nga kupu o te Whakapono, ki te Inoi a te Ariki, ki nga Ture kotahi tekau." Me i maharatia tenei kua kitea i nga tau katoa he tangata mo te whakau.

Tetahi mate, ko te karakia i roto i te Whare-karakia e koroukore ana. Engari kia ngahau te karakia; kia tu katoa nga tangata a te wa e tika ai te tu; kia tuturi a te wa e tika ai te tuturi; kia puaki ano te waha o te katoa ki te whakahua i nga kupu hei whakahuatanga ma te katoa. Kia mutu hoki te karakia, kua e takare ki te puta ki waho; engari me tu marire, a kia tae rawa te minita ki te whare kakahuranga, katahi ano te tokomaha ka haere. Ma te ngakau whakawhetai ki te Atua mo nga taonga kua whakawhiwhia mai e ia i roto i a Te Karaiti ka ngahau ai te karakia, ka ahua hopohopo ai hoki te tinana i te mea e karakia ana.

Ma te Atua e tautoko ta tatou mahi aianei e neke ake ai te pai o tenei wahi o tana Hahi.

---

1. I whakaaria e Mohi Turei, minita, i tautokona e Pita Pokia :—

E whakapai ana te Hui ki te whai-korero a te Pihopa, he mea atu ano tenei kia whakaae ia kia perehitia i roto i nga mahi a te Hui.

*Whakaaetia ana.*

2. I meatia ko Te Wiremu Hapata hei kai-tuhituhi i nga mahi a te Hui.

3. I whakaurua ki roto ki te Hui nei a Pineamine Te Awarau ratou ko Erueti Rena, ko Te Mokena Romio, ko Hirini Tutu hei whakapuaki i a ratou korero.

4. I whakaaria e Hakaraia Pahewa, minita, i tautokona e Wi Takeke :—

Kia whakapumautia te marama o Maehe hei tunga mo te Hui o te Hahi Maori kia kua i nga ra o Tihema.

*Whakaaetia ana.*

5. I whakaaria e Rutene te Arahi, i tautokona e Meiha Rapata :—

Kia tu te Hui ki te Pariha o Whangara, a te tau 1897.

*Whakaaetia ana.*

6. I whakaaria e Hakaraia Pahewa, minita, i tautokona e Rutene te Arahi :—

Kia whakaritea e ia Komiti, e ia Komiti, o nga whare-karakia o nga Pariha he Paipera, he Rawiri, he Himene, mo aua whare, hei mea ano hoki e pumau ai aua pukapuka mo aua whare.

*Whakaaetia ana.*

7. I whakaaria e Hakaraia Pahewa, minita, i tautokona e Pita Pokia :—

Kia whakaritea he inoi ma nga tamariki ririki kia perehitia e te Hahi kia akona e nga matua i te ata, i te ahiahi, hei mea e wehi ai nga tamariki ki te Atua.

*Whakaaetia ana.*

8. I whakaaria e Hakaraia Pahewa, minita, i tautokona e Hone Waitoa, minita :—

Kia whakamutua nga mahi maori i roto i o tatou takiwa.

*Whakaaetia ana.*

9. He patai atu na Hakaraia Pahewa, minita, ki te Pihopa :—

E tika ana ranei kia whakawhetaitia nga wahine whanau-tamariki e moe puku ana ?

I utua e te Pihopa :—

Ko te tikanga marama mo te whakawhetai a te wahine whanau-tamariki, kia mau ano te wahine ki nga tikanga a Te Karaiti, ka tomo ai ki roto ki te whakaminenga whakaputa ai i tana whakawhetai ki te Atua. Tena e takahi ana i nga tikanga a Te Karaiti, ka haere ano ki te whakawhetai, he whakapehapeha tena, kahore hoki e marama.

10. I whakaaria e Hakaraia Pahewa, minita, i tautokona e Hone Waitoa, minita :—

Kia whakaaro te Pihopa kia whakaritea etahi o nga Piriti o Ngatiporou kia haereere i roto i nga marama e rua ki te whakatakoto haere i te Hapa a te Ariki.

*Whakaaetia ana.*

11. I whakaaria e Renata Pakipaki, i tautokona e Peta Potini :—

Kia whakapakia a Timutimu Tawhai hei hoa mo Hākaraia Pahewa.

I whakaaturia e te Upoko, ko te momotu i te tangata hei minita, ma te Pihopa anake tena e whakaaro, koia i whakariroia ketia kia penei te motini :—

He pai me e marama ana te wehe i te Pariha o Te Kaha kia rua, kia rapua hoki he oranga mo te rua o nga minita.

*Whakaaetia ana.*

12. I whakaaria e Te Hemara Moana, i tautokona e Rihara Rangamaro, minita :—

He pai kia kitea he tikanga mo te mate o te Pariha o Tuparoa ka tuturu nei te mate turoro, kaumatua, o to reira minita.

*Whakaaetia ana.*

13. I whakaaria e Erueti Rena, i tautokona e Katene Pohoiwi :—

He whakaputa tenei i te aroha o tenei Hui ki te Minita o te Pariha o Whareponga ka pangia nei e te mate taumaha ki te kaha rawa hoki tona mate, ma te Pihopa e whakaaro tetahi tangata hei minita mo taua Pariha.

*Whakaaetia ana.*

14. I whakaaria e Meiha Rapata, i tautokona e Mohi Turei, minita :—

He tono atu tenei ki nga matua ki nga whanaunga ki nga hapu o Karaitiana Ratapu, minita, kia whai whakaaro ratou mo nga moni o te whare karakia o Te Kaha i ngaro nei i a ia. Tera ano nga pariha o Ngatiporou, me nga minita, me nga rangatira, e awihina i taua whakaeanga o taua moni i ngaro nei i a Karaitiana.

*Whakaaetia ana.*

15. I whakaaria e Hori Tohungia, i tautokona e Peta Potini :—

Kia whakaarohia a Nikora Tautau, minita, me kore e taea te whakahoki mai hei riwhi mo Matiaha Pahewa, minita, i te mea kua kitea nei e te pariha kua heke haere tona kaiotatanga.

*Whakaaetia ana.*

16. I whakaaria e Hone Te Kauru, i tautokona e Peta Potini :—

Kia waiho he noho mo te tangata i roto i te whare karakia i nga tu noho o mua, ma te karaka o te whare karakia e whaka-haere te noho o nga tangata. Kia puta wawe hoki ko te minita i te mutunga o te karakia, katahi ano ka puta te iwi ki waho.

*Whakaaetia ana.*

17. I whakaaria e Hori Tohungia, i tautokona e Mohi Turei, minita :—

I te mea e homai ana he karakia mo nga pakeha ki roto ki tetahi whare-karakia o nga tangata Maori, ko te mea tika kia puta he whakaaro ma nga pakeha ki runga ki nga mate o taua whare-karakia.

*Whakaaetia ana.*

18. I whakaaria e Hemi Pititi, i tautokona e Hori Tohungia :—

Kia whakatuturutia e Rongowhakaata he tangata hei noho tonu ki te taha o te whare-karakia i Manutukea, hei tiaki i taua whare.

*Whakaaetia ana.*

19. I whakaaria e Pita Pokia i tautokona e Te Hemara Moana :—

He whakamoemiti na te Hui ki a Te Whanau-a-rua mo to ratou kaha ki te manaaki i ta ratou Hui, a ma te Ariki pu ano ratou katoa e tiaki ara matou tahi. Amine.

Kei konei ka whakamutua te mahi a te Hui e te Pihopa ki te manaakitanga.

I panuitia, i whakapumautia 16th Tihema, 1895.

W. L. WAIAPU,

UPOKO.